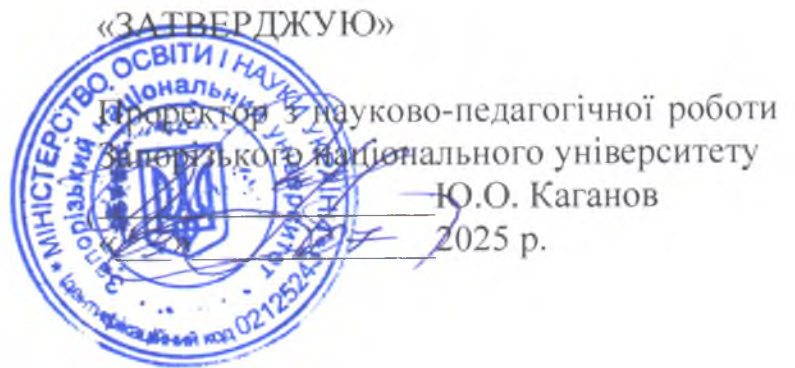

ВИТЯГ
з протоколу розширеного фахового семінару кафедри цивільного
права Запорізького національного університету
від 03 липня 2025 р. № 14

Присутні: завідувач кафедри цивільного права, д.ю.н., професор Єрмоленко Д. О., професор кафедри цивільного права, д.ю.н., професор Удовика Л. Г., професор кафедри цивільного права, д.ю.н., професор Самойленко Г. В., професор кафедри цивільного права, д.ю.н., доцент Федчишин Д.М., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Луц Д.М., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Ткалич М. О., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Алімов К. О., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н. Пелех І.В., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Сидоров Я. О., головний науковий співробітник Науково-дослідної частини ЗНУ, д.ю.н., професор Макаренков Олексій Леонідович, старший лаборант кафедри цивільного права Сінько А.В., здобувач Черповицький М.Ю.

Головуючий: д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права, Д.О. Єрмоленко.

Секретар: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права М.О. Ткалич.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення основних наукових результатів дисертації **Черповицького Михайла Юрійовича** на тему **«Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів: загальнотеоретична характеристика»**, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», що виконана на кафедрі історії і теорії держави та права Запорізького національного університету (реорганізована відповідно до Наказу від 28.11.2024 р. «Про реорганізацію кафедри історії і теорії держави та права» з 01.02.2025 р.) та кафедри цивільного права.

Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням вченої ради Запорізького національного університету (протокол № 6 від 13.12. 2018 р.).

Тема дисертаційного дослідження уточнена рішенням науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 7 від 23.01.2025 р.).

Науковий керівник: **Удовика Л.Г.** – професор кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор.

Попередню експертизу провели: **Макаренков О.Л.** головний науковий співробітник Науково-дослідної частини ЗНУ, д.ю.н., професор; **Єрмоленко Д.О.** – завідувач кафедри цивільного права, д.ю.н., професор; **Ткалич М.О.** – доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент.

СЛУХАЛИ: здобувач **Черповицький М.Ю.** про результати виконаного наукового дослідження.

У своїй доповіді **Черповицький М.Ю.** обґрунтував актуальність обраної теми дисертаційної роботи, ступінь її розробленості, об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, джерельну базу, а також виклав основні результати дослідження, висновки й положення, які виносяться на захист. Він, зокрема, зазначив, що дисертаційне дослідження тісно пов'язане зі змістом державних і галузевих дослідницьких програм та планами наукових досліджень юридичного факультету Запорізького національного університету, практичною значущістю та актуальністю проблем, які розглядаються в роботі.

Далі дисертант окреслив об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері правових конфліктів. Предмет дослідження – договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів, визначив мету дисертації, яка полягає в загальнотеоретичній характеристиці договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів та обґрунтуванні оптимального використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів в умовах глобальних викликів і загроз. Дисертант визначив дослідницькі задачі, що були поставлені для досягнення мети, стисло розкрив зміст розділів дисертації, в узагальненому вигляді охарактеризував одержані результати, що відображають наукову новизну дослідження, його теоретичну і практичну значущість.

За результатами доповіді відбулася дискусія, під час якої Черповицький М.Ю. відповів на запитання присутніх учасників засідання щодо структури роботи, методологічної та теоретичної основи дослідження, висновків та отриманих результатів. Доповідачу було поставлено 5 запитань, на які він дав обґрунтовані та вичерпні відповіді й пояснення.

Питання поставили:

1. Сидоров Я.О. – доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент: *«Які основні ознаки правового конфлікту у сфері приватного права?»*

Відповідь: Дисертант зазначив, що приватно-правовий конфлікт визначається як непорозуміння його сторін з приводу приватного інтересу та жодною мірою не є одночасно й інтересом публічним, та засобів його вирішення через принцип диспозитивності сторін і метод добровільності взаємних поступок і компромісу, знаходження з їхньою допомогою балансу

інтересів сторін, уникнення домінування волі одного за рахунок іншого, відмова від демонстрації і/або застосування сили, домінування домовляння та іншого інструментарію переговорів, арбітражу, посередництва; характеризується процесуальністю і юрисдикційністю примусових засобів у вирішенні цих конфліктів, домінуючою роллю у цьому судів, і переважної опосередкованості нормами цивільного процесуального законодавства, і меншої представленості норм кримінального, конституційного, адміністративного процесів, які у приватно-правових відносинах, на відміну від процесів для публічно-правових спорів, передбачають меншу деталізацію номенклатури прийнятних доказів фактів та їхніх джерел, процедур їхнього надання, оцінки і врахування. Примусові засоби вирішення правових конфліктів у приватному праві завжди визначені у процесуальному законодавстві, що стосується особистих, майнових, сімейних та інших приватних інтересів. Здебільшого це норми цивільного процесуального законодавства. Меншою мірою норми про примус відносно приватно-правових відносин представлені в кримінальному процесуальному законодавстві, зокрема в межах інститутів примирення сторін, цивільної конфіскації незаконних активів тощо. Для адміністративного процесуального права такі норми про примус також не специфічні, хоча й присутні в інститутах долучення публічної адміністрації до вирішення непорозумінь громадян між собою, в межах консультування під час розгляду звернень громадян з питань правових конфліктів приватного змісту тощо. Важлива дивергентність вирішення правових конфліктів у приватному праві іманентно присутня в інституті доказування, де, на відміну від публічно-правових спорів, номенклатура доказів фактів та їхніх джерел, їхнє надання, оцінки, врахування суттєво менш детально врегульовані.

2. **Ткалич М.О.** – доцент кафедри цивільного права кандидат юридичних наук, доцент: *«Правові конфлікти і засоби їх вирішення є предметом дослідження як у публічному, так і приватному праві. Які аспекти правових конфліктів досліджуються у загальній теорії права та хто з учених зробив вагомий внесок у їх осмислення?»*

Відповідь: Черповицький М.Ю. зазначив, що впродовж останніх двох десятиліть у філософії права, загальній теорії права та правовій (юридичній) конфліктології, поряд із традиційними напрямками, набули поширення нові напрями й аспекти дослідження правових конфліктів, договірних і примусових засобів їх вирішення, а саме:

1) філософсько-правові дослідження правових конфліктів в антрополого-комунікативному аспекті (С.Бобровник), у феноменологічному, гносеологічному та праксеологічному аспектах (Л.Герасіна, М.Панов), як феномену правової дійсності (В. Кривцова), у сфері професійної діяльності юриста (Н.Свиридюк), у темпорально-просторовому дискурсі (В.Сировацький);

2) у межах загальної теорії права : поняття, зміст, динаміка та вирішення правових конфліктів (О. Лаврухін, К.Кім, Г. Клімова, О. Бурсакова, І. Переш, М.Зан, М.Олексюк, В. Руснак, Ю. Сесюк, М.Сіроткіна, О. Трещова та ін.);

співвідношення правового конфлікту і компромісу, спору (С.Бобровник, Л. Луць, І. Лихолат та ін.); функціонування й розвитку правової системи, здійснення юридичної діяльності (С.Гусарев, В. Криволапчук, О. Макаренков, Л.Удовика, Н. Свиридчук та ін.); поняття й сутності договору як правового явища (Н. Пархоменко, С. Погребняк, А.Гетьман, В.Борисова, О.Євсєєв Т. Стрибо, К. Рагуліна та ін.); поняття примусу й примусових засобів (Р. Аракелян, Н. Лесько, Б. Малишев, С. Осьмак, Ю. Ровинський та ін.); у контексті праворозуміння та верховенства права (М.Козюбра, Я.Ленгер, О. Тенасе та ін.); примус у зв'язку з державою та її діяльністю (Л. Каленіченко, В. Костицький, О. Варич та ін.); співвідношення примусу, примушування, насильства, переконання (О. Гринь, М. Ковалів, Р. Лящук, Г. Собко, Р.Янкал, В. Бліхар, В. Сировацький та ін.)

3) у межах правової (юридичної) конфліктології: поняття, зміст, структура, типологія, причини, наслідки правових конфліктів (Л.Герасіна, М.Требін, О. Сохань, В. Воднік, І.Переш і М.Зан, В. Іванов, О. Небрат та ін.).

Віддаючи належне ученим, які зробили вагомий внесок в осмислення правових конфліктів, договірних і примусових засобів їх вирішення, слід зауважити, що комплексне загальнотеоретичне дослідження використання договірних, примусових, альтернативних засобів і процедур у вирішенні правових конфліктів в умовах глобальних викликів і загроз, відсутнє.

3. Самойленко Г.В. – професор кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор: *«Які особливості використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів у умовах глобальних викликів і загроз?»*

Відповідь: Дослідження використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів в умовах глобальних викликів і загроз виявляють регіональну специфіку, спричинену, перш за все, відсутністю глобальної єдності щодо змісту, інтерпретацій і практик застосування гуманітарних стандартів права, що детермінує домінування примусу серед інструментів вирішення правових конфліктів, які набувають гібридних війн і військових агресій, проблем міграції та інших глобальних криз, а також актуалізує поглиблення розробок міжнародних правил для ширшого застосування переговорів, дипломатичних консультацій, медіації, примирювальних процедур та інших договірних засобів вирішення правових конфліктів між будь-якими суб'єктами, чия діяльність впливає на глобальний баланс, де окрім класичних доктринальних інструментів для заповнення прогалин у міжнародному праві актуалізується використання ресурсів генеративного штучного інтелекту/

4. Макаренков О.Л. - головний науковий співробітник Науково-дослідної частини ЗНУ, д.ю.н., професор: *«Які особливості використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів у західній і східній традиціях права та які відмінності між ними?»*

Відповідь: Відповідаючи на питання Черповицький М.Ю зазначив, що дослідження використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів у західній і східній традиціях права свідчить, що тлумачення правових конфліктів і засобів їх вирішення визначається особливостями західної та східної традиції права, правовим менталітетом, правовою культурою та специфікою розвитку правових сімей. Як договірні, так і примусові засоби вирішення правових конфліктів мають тривалу історію, глибоко вкорінені в далекому минулому та пройшли складний період від табу, таліону, двобою, остракізму, жеребкування до переговорів, змагальності, доказовості, арбітражу, медіації, консиліації та інших засобів, перелік яких продовжує розширюватися й поглиблюватися, внаслідок суттєвого ускладнення й загострення суспільних відносин, розширення різновидів і складності правових конфліктів, трансформації уявлень про зміст правових конфліктів, оптимальні засоби їх вирішення. На основі узагальнення й систематизації особливостей західної і східної правових традицій встановлено особливості використання договірних і примусових засобів у вирішенні правових конфліктів у західній правовій традиції: судочинство — головний спосіб вирішення конфліктів; прецедент як орієнтир для розгляду справ; застосування арбітражу як позасудової форми вирішення правових конфліктів (насамперед, у сфері приватного права); поширення медіації й переговорів як альтернативних методів вирішення правових конфліктів; наявність юридичних механізмів, які забезпечують обов'язковість виконання судових рішень — примусового виконання судових рішень; контроль за захистом прав людини з боку державних інституцій та східної правової традиції: примирення (консенсус) як основний засіб досягнення миру і згоди; активна роль посередників; активне використання морально-етичного впливу; використання звичаєвого права; використання релігійно-правих механізмів у релігійних правових системах; адміністративне втручання або вирішення «згори»; використання неформальних методів (компроміс, публічне покаяння та ін.).

Відмінності тлумачення правового конфлікту та використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів у західній і східній правових традиціях простежуються за головною метою вирішення конфлікту; за роллю права і закону; за основними засобами врегулювання; за роллю судового процесу; за роллю судді чи посередника у вирішенні правових конфліктів; за роллю і впливом держави; за місцем і роллю особистих прав у системі права; за використанням санкцій; за загальністю й універсальністю підходу до вирішення правових конфліктів; за джерелами вирішення. У західній правовій традиції при використанні договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів простежується прагнення до формальної справедливості через універсальні процедури, а в східній - орієнтація на етичну згоду, соціальну рівновагу та уникнення відкритого конфлікту. Слід зауважити, що зазначені моделі не є взаємовиключними, а підходи до засобів врегулювання правових конфліктів розширюються внаслідок процесів інтеграції, регіоналізації, глобалізації.

5. **Єрмоленко Д.О.** – завідувач кафедри цивільного права, професор доктор юридичних наук, професор: *«У чому полягає значення альтернативних засобів врегулювання правових конфліктів?»*

Відповідь: Дисертант зазначив, що роль переговорів, арбітражу, медіації, примирювально-третейських процедур та інших альтернативних засобів вирішення правових конфліктів суттєво зростає в порозумінні в середині нації, зміцненні відкритого для матеріального і духовного культурного розвитку громадянського суспільства, якому підпорядкована публічна влада в інтересах потреб людини і нації, і яке, за посередництва правової системи, усуває необхідність витрат на протистояння і реалізацію примусу, забезпечує використання людського капіталу на соціальний поступ, як і наступництво функціоналу інструментів цих засобів, де кожен наступний засіб, залучається сторонами для отримання більшого і різноманітнішого ресурсу для винайдення прийняттого для конфліктуючих сторін рішення за результатами розгортання діалогу у вигляді розмов, дискусій, полеміки, домовленостей, суперечки, артикуляції вимог і поступок, релевантних їм фактів і допустимих рішень тощо.

ВИСТУПИЛИ:

1. **Удовика Л.Г.** – науковий керівник, професор кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор, яка охарактеризувала творчий шлях Черповицького М.Ю., оцінила надану роботу, її науковий рівень, отримані результати, їх наукову новизну, теоретичну й практичну значущість.

В обговоренні взяли участь завідувач кафедри цивільного права, д.ю.н., професор Єрмоленко Д. О., професор кафедри цивільного права, д.ю.н., д.ю.н., професор Самойленко Г. В., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Луц Д.М., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Ткалич М. О., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н. Пелех І.В., доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент Сидоров Я. О., головний науковий співробітник Науково-дослідної частини ЗНУ, д.ю.н., професор Макарєнков О.Л., які позитивно оцінили дисертаційне дослідження Черповицького М.Ю.

УХВАЛИЛИ

1. Визнати, що результати дисертації **Черповицького Михайла Юрійовича** на тему «Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів : загальнотеоретична характеристика», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»), мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

2. Рекомендувати рецензентам д.ю.н., професору Єрмоленку Д.О., к.ю.н., доценту Ткаличу М.О. під час проведення попередньої експертизи результатів дисертації Черповицького Михайла Юрійовича на тему «Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів: загальнотеоретична характеристика», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»), взяти до уваги підсумки цього розширеного фахового семінару.

ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Черповицького Михайла Юрійовича на тему «Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів : загальнотеоретична характеристика» поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»)

Дисертація **Черповицького Михайла Юрійовича** на тему «Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів: загальнотеоретична характеристика», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», (галузь знань 08 «Право») виконана на кафедрі історії і теорії держави та права (реорганізована відповідно до наказу від 28.11.2024 №580 з 01.02.2025 р.) та на кафедрі цивільного права юридичного факультету Запорізького національного університету. Тему дисертації затверджено на засіданні науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 6 від 13 грудня 2018 р.), уточнено на засіданні науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 7 від 23.01. 2025 р.).

Ступінь актуальності теми дисертації. Дисертація Черповицького М.Ю. присвячена загальнотеоретичній характеристиці договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів. Здобувач зазначає, що сучасний досвід суспільного розвитку переконливо свідчить про суттєві проблеми дієвих і ефективних засобів врегулювання соціальних конфліктів загалом, правових конфліктів зокрема. Наслідком відсутності ефективних засобів вирішення політичних, правових, економічних конфліктів стало порушення міжнародного, регіональних і національних правових порядків. Більше цього недостатніми виглядають знання про профілактичні механізми, що унеможливають правові конфлікти, як приватній, так й у публічній сферах відносин, або хоча б дозволяють їх вичерпувати за підсумками переговорів, медіації та інших способів мирного порозуміння конфліктуючих сторін в межах інструментарію договірного підходу, без потреби вдаватися до застосування примусу. Стійкість тренду звернення сторін конфліктів до суду чи інших посередників за допомогою у пошуку обопільно прийнятного для них рішення означає критичний дефіцит довіри сторін одна до одної, неспроможність домовлятися між собою, вади у підходах до спільного пошуку відповідей на їхні питання серед наявного набору фактів справи та доступних варіацій їхньої інтерпретації. У кризі довіри один до одного вбачається фундаментальність проблеми переростання непорозуміння і спорів у найгостріші форми соціальних конфліктів. Частина з них трансформується у збройні конфлікти, створюючи загрози існуванню країн, регіонів, врешті – людству. Пошук нових, більш дієвих засобів врегулювання правових конфліктів і стабілізації суспільного розвитку, відновлення й збереження стабільності й сталого

розвитку України, актуалізують питання щодо оптимального поєднання договірних і примусових засобів врегулювання правових конфліктів.

Посилення конфліктів між різними суб'єктами права, які можуть мати різноспрямовані та навіть діаметрально протилежні інтереси, викликає посилення різних видів ризиків (геополітичних, правових, економічних, соціальних, ідеологічних та ін.) у прогресії, а втрата можливості їх врегулювання на глобальному рівні призводить до розбалансування міжнародної, регіональних і національних правових систем. Граничну неефективність і слабкість нинішнього правопорядку з усією очевидністю продемонструвала пандемія COVID-19, яка виявилась своєрідним «стрес-тестом» як для міжнародної правової системи зокрема, так і для міждержавних і національних правових систем. Неефективне і несвоєчасне вирішення правових конфліктів спричиняє довготривалі негативні наслідки, а в підсумку - створює реальні загрози сталому суспільному розвитку. Саме тому, дослідження договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів набуває особливої актуальності й гостроти.

Звернення до пошуку ефективних моделей поєднання договірних і примусових засобів врегулювання правових конфліктів покликане продовжити науковий пошук оптимальних моделей вирішення правових конфліктів, започаткований вітчизняними вченими у принципово нових реаліях – в умовах підвищеної глобальної й регіональної конфліктогенності, порушення територіальної цілісності й суверенітету України, повномасштабного вторгнення та введення воєнного стану в країні.

Віддаючи належне ученим, які зробили вагомий внесок в осмислення правових конфліктів, договірних і примусових засобів їх вирішення, слід зауважити, що комплексне загальнотеоретичне дослідження використання договірних, примусових, альтернативних засобів і процедур у вирішенні правових конфліктів в умовах глобальних викликів і загроз, відсутнє.

Отже, актуальність дослідження договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів зумовлена як суттєвим зростанням і ускладненням правових конфліктів на міжнародному, регіональному й національному рівнях, так і проблемами теоретико-правового осмислення та обґрунтування оптимальних підходів до їх використання.

Здобувач правильно визначає зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2016-2020 та 2020–2025 роки, проектів прикладних досліджень з фінансуванням за рахунок коштів Державного бюджету України «Інституціоналізація антикорупційних трансформацій законодавства і практики його застосування у сфері публічно-правових відносин в Україні» (2020-2022 рр., 0120U102041). Дисертаційне дослідження виконано згідно з Пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 року, а також на 2021-2025 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 року № 12-21. Робота також

пов'язана з пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначених Стратегією Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр. (затверджених Постановою Загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р. № 12-21).

2. Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена як сукупністю поставлених завдань, так і способами їх виконання. У дисертаційній роботі здійснена комплексна загальнотеоретична характеристика використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів. У дисертації висунуто й обґрунтовано низку важливих для юридичної науки положень, висновків і узагальнень, основними з яких є такі:

у перше:

- на основі особливостей західної та східної традиції права охарактеризовано специфіку використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів за такими критеріями, як: мета, роль права і закону, інструменти врегулювання, роль судового процесу, судді, посередника, держави, особистих прав людини, використання санкцій, загальність і універсальність підходів і джерела права;

- обґрунтовано положення, що використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів у західній традиції права ґрунтується на раціоналізмі, системності, формалізмі, процедурності, інституційній автономії судової влади, медіації, а в демократичних державах - принципах верховенства права, демократії, прав людини, натомість, у східній правовій традиції використання засобів вирішення правових конфліктів ґрунтується на домінуванні традицій, звичаїв, моралі, релігії, різного роду авторитетів, колективізму, ієрархічності, орієнтації на неформальне врегулювання правових конфліктів, публічного покаяння, компромісу, соціального консенсусу, гармонії, домінуванні обов'язків над правами, а в релігійних державах – жорсткому використанні примусових засобів врегулювання соціальних, у т. ч. правових конфліктів;

- обґрунтовано положення, що проблеми використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів в умовах глобальних викликів і загроз виявляють регіональну специфіку, спричинену, перш за все, відсутністю глобальної єдності щодо змісту, інтерпретацій і практик застосування гуманітарних стандартів права, що детермінує домінування примусу серед інструментів вирішення правових конфліктів, які набувають гібридних війн і військових агресій, проблем міграції та інших глобальних криз, а також актуалізує поглиблення розробок міжнародних правил для ширшого застосування переговорів, дипломатичних консультацій, медіації, примирювальних процедур та інших договірних засобів вирішення правових конфліктів між будь-якими суб'єктами, чия діяльність впливає на глобальний баланс, де окрім класичних доктринальних інструментів для заповнення

прогалин у міжнародному праві актуалізується використання ресурсів генеративного штучного інтелекту;

удосконалено:

– положення про основні напрями й аспекти дослідження договірних і примусових засобів врегулювання правових конфліктів у сучасній юридичній науці;

– уявлення про приватно-правовий конфлікт, який визначається як непорозуміння його сторін з приводу приватного інтересу та жодною мірою не є одночасно й інтересом публічним, та засобів його вирішення через принцип диспозитивності сторін і метод добровільності взаємних поступок і компромісу, знаходження з їхньою допомогою балансу інтересів сторін, уникнення домінування волі одного за рахунок іншого, відмова від демонстрації і/або застосування сили, домінування домовленостей та іншого інструментарію переговорів, арбітражу, посередництва, а також про процесуальність і юрисдикційність примусових засобів у вирішенні цих конфліктів, домінуючу роль у цьому судів, і переважної опосередкованості нормами цивільного процесуального законодавства, і меншої представленості норм кримінального, конституційного, адміністративного процесів, які у приватно-правових відносинах, на відміну від процесів для публічно-правових спорів, передбачають меншу деталізацію номенклатури прийнятних доказів фактів та їхніх джерел, процедур їхнього надання, оцінки і врахування;

– положення про особливості використання договірних і примусових засобів вирішення правових конфліктів у публічному праві та обґрунтовано присутність публічного інтересу як предмету конфлікту, що, наряду з правовою природою в межах конституційних, кримінальних, адміністративних та інших правових відносин з імперативним методом правого регулювання, виявляє ще й важливість політичного контексту; домінування примусу над інструментарієм договірної способу; одночасне, послідовне чи інше нелінійне застосування кількох видів примусу і/або у межах різних публічно-правових галузей, з можливим латентним втручанням політичних противників сторін правового конфлікту, які прагнуть з нього отримати свої вигоди; інші суттєві взаємозв'язки в механізмі публічно-правових конфліктів, декодовані через осмислення синергійних ефектів неоднорідності їхньої онтологічної природи, прагматики функціонального навантаження та зміни структури;

– положення про роль переговорів, арбітражу, медіації, примирювально-третейських процедур та інших альтернативних засобів вирішення правових конфліктів в зростанні порозуміння в середині нації, зміцнення відкритого для матеріального і духовного культурного розвитку громадянського суспільства, якому підпорядкована публічна влада в інтересах потреб людини і нації, і яке, за посередництва правової системи, усуває необхідність витрат на протистояння і реалізацію примусу, забезпечує використання людського капіталу на соціальний поступ, а також про наступництво функціоналу інструментів цих засобів, де кожен наступний засіб, залучається сторонами для отримання більшого і різноманітнішого ресурсу для винайдення прийнятного для конфліктуючих сторін рішення за результатами розгортання діалогу у

вигляді розмов, дискусій, полеміки, домовленостей, суперечки, артикуляції вимог і поступок, релевантних їм фактів і допустимих рішень тощо;

дістали подальшого розвитку:

– уявлення про історичні особливості осмислення філософами й науковцями правових конфліктів, договірних і примусових засобів їх врегулювання;

– положення про методологію осмислення правил для підвищення можливостей учасників правових конфліктів забезпечувати права людини та інші правові цінності; поняття про правовий конфлікт як юрисдикційну форму об'єктивації спору, для вирішення між сторонами якого залучається суддя, арбітр або інший посередник, що розглядає обставини, аргументи, докази та усі інші матеріали спору у визначеному законодавством порядку, за підсумками чого ухвалює обов'язкове чи рекомендаційне для сторін рішення з розв'язання спору між ними; генеза правового конфлікту як невід'ємна частина розгортання протиріч у тлі тієї частини соціальних відносин, що врегульовані правом і стосуються потреб та інтересів фізичних, юридичних осіб і/або публічних інтересів, де взаємні діалектичні переходи обох конфліктів виявляють спільну онтологію приватного і публічного інтересів, осмислення чого передбачає використання принципу єдності та інших вихідних засад наукової методології; добровільність і примусовість серед двох визначальних ознак загальних підходів до вирішення правових конфліктів;

– дістали подальшого розвитку положення про основні ознаки правового конфлікту (до них віднесено: наявність соціальних (правових) протиріч між учасниками; активність дії; наявність двостороннього зв'язку між суб'єктами у вигляді конфліктних правовідносин; суб'єктивно-об'єктивний характер; спричиняє правові наслідки для учасників; є вищою фазою розвитку протиріччя; амбівалентність впливу на правову систему і суспільні відносини) та структуру правового конфлікту (яка відображає його суб'єктивно-об'єктивну природу і включає в себе чотири основні елементи: суб'єкт; суб'єктивна сторона; об'єкт; об'єктивна сторона, між якими існує просторовий і причинно-наслідковий зв'язок, що проявляється у динаміці його розвитку та охоплює три стадії — передконфліктну, конфліктну і постконфліктну, кожна з яких є відносно самостійним етапом процесу і завершується новим станом);

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації сформульовано й обґрунтовано положення, висновки і пропозиції, які можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності для подальшої розробки механізмів врегулювання правових конфліктів шляхом оптимального використання договірних і примусових засобів врегулювання правових конфліктів, удосконалення правової культури українського суспільства в контексті спрямованості на досягнення порозуміння та вирішення правового конфлікту;

– правотворчій та правозастосовній діяльності низка положень і пропозицій може стати частиною заходів, спрямованих на оновлення вітчизняного законодавства у сфері використання договірних і примусових

засобів врегулювання правових конфліктів, формування правової культури українського суспільства загалом, окремих його груп зокрема, оптимізації підходів щодо формування у суб'єктів права спрямованості на діалог, полілог, дискусію, полеміку, домовленості, артикуляцію вимог і поступок, релевантних їм фактів і допустимих рішень, порозуміння, консенсус та вирішення правових конфліктів;

– навчальному процесі: матеріали можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів з філософії права, правової конфліктології, теорії держави та права, порівняльного правознавства, конституційного права цивільного права, адміністративного права, кримінального права та викладанні відповідних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах України (акт впровадження у навчальний процес, науково-дослідну діяльність Запорізького національного університету від 23.01.2025 р.).

3. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, та повнота опублікування результатів дисертації Публікації в наукових фахових виданнях України, категорія «Б»:

1. Черповицький М.Ю. Диференціація номінації договору під час вирішенні правових конфліктів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С.34-38. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2020/8.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/6>

2. Черповицький М.Ю. Денотатні ознаки примусу у вирішенні правових конфліктів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. С.171-177. №4. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/31.pdf>. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.4.29>

3. Черповицький М.Ю. Сутність і ознаки правового конфлікту. *Юридичний бюлетень*. Випуск 23. 2021. С.44-52. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2021/23/6.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.06>

Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Черповицький М.Ю. Соціально-антропологічні засади альтернативних процедур врегулювання спорів. *Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Запоріжжя, 20 листопада 2019 року / за заг. ред. Т.О. Коломосьць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С.46-48.

5. Черповицький М.Ю. Договір і примус у способах врегулювання конфліктів крізь призму юридичної антропології. *Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції*, м. Запоріжжя, 19–20 травня 2020 року / за заг. ред. Т.О. Коломосьць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 349-351. URL: https://www.znu.edu.ua/faculty/law/nauka/mater__ali_schor__chnoyi_m__zhnarodnoyi_naukovo-praktichnoyi_konferents__yi_zapor__z__k__pravov__chitannya_2020_.pdf.

6. Черповицький М.Ю. Договірна природа вирішення правового конфлікту у приватному праві. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кременчук, 5-7 грудня 2024 р. Львів-Торунь : Liha-Pres. 2024. С.537-542.

7. Черповицький М.Ю. Стан дослідження проблем використання договірних і примусових засобів у вирішенні правових конфліктів у сучасній юридичній науці / *International scientific conference «Theoretical foundations of law, public management and practice of their application»: conference proceedings* (December 25-26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С.325-329.

Повнота опублікування результатів дисертації засвідчується таблицею 1.

Таблиця 1 – Повнота опублікування результатів дисертації

	Наукова публікація здобувача		Підрозділи дисертації, що висвітлюються
	Назва	Видання	
1	Черповицький М.Ю. Диференціація номінації договору під час вирішенні правових конфліктів.	<i>Юридичний науковий електронний журнал</i> . 2020. № 6. С.34-38. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2020/8.pdf . DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/6	1.1 1.2 2.2 2.3 2.4
2	Черповицький М.Ю. Денотатні ознаки примусу у вирішенні правових конфліктів.	<i>Південноукраїнський правничий часопис</i> . 2020. С.171-177. №4. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/31.pdf . DOI https://doi.org/10.32850/sulj.2020.4.29	1.1 1.2 1.3 2.1 2.3 2.4 2.5
3	Черповицький М.Ю. Сутність і ознаки правового конфлікту.	<i>Юридичний бюлетень</i> . Випуск 23. 2021. С.44-52. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2021/23/6.pdf . DOI https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.06	1.1 1.3 2.1 2.4

ВИСНОВОК

Ознайомившись із представленою для попередньої експертизи дисертацією **Черповицького Михайла Юрійовича** на тему «**Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів : загальнотеоретична характеристика**» та науковими публікаціями, у яких висвітлені основні результати дослідження, вважаємо, що:

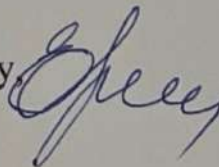
1. Дисертація **Черповицького Михайла Юрійовича** на тему «**Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів : загальнотеоретична характеристика**» є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, яким властива наукова новизна, обґрунтованість, теоретичне та практичне значення, а отже свідчить про істотний особистий внесок здобувача у розвиток теорії держави та права. Усі результати та положення, що виносяться на захист, одержані здобувачем особисто.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, теоретичною і практичною цінністю отриманих наукових результатів рецензована робота відповідає вимогам, які передбачені п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 зі змінами, внесеними Постановами Кабінету Міністрів № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

2. Рекомендувати дисертацію **Черповицького Михайла Юрійовича** на тему «**Договірні й примусові засоби вирішення правових конфліктів : загальнотеоретична характеристика**» до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право») у разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

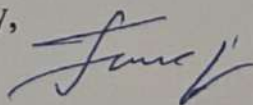
завідувач кафедри цивільного права
Запорізького національного університету,
доктор юридичних наук, професор

Д.О. Єрмоленко

Рецензент:

доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

М.О. Ткалич